

תגובות

מכתבים שנתקבלו במערכת

על זמן ייסוד קופות הצדקה הביתיים
לכבוד מערכת היכל הבעש"ט!

א] בגליון יא עמ' קכז ואילך, במאמרו של הרב עמרם בלוי בענין קופות הצדקה הביתיים, יש לציין ל"תקנות קדמונים" בחתימת יד הרה"ק רבי צבי מזידיטשוב (נעתקו בספר 'הנהגות צדיקים' כרך א-ב עמ' תצד) ושם באות א כתוב: "בכל בית יהיה ארנו קמן קבוע בבית סגור ומיוחד לצדקה הנאמר בו וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחות ובמנוחות שאננים".

ב] באותו ענין יש לציין גם ל"הנהגות טובות ודרכי ישרים מהרב המחבר וצללה"ה" להרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקולשבורג שנדפס בריש ספרו 'דבר שמואל' באות יז: "יזהר בצדקה כפי יכולתו ויהי לו כים מיוחד לצדקה ויפרוש מעשר... ויתן לכיס הנ"ל ולא ישתמש בזה לעצמו כלל רק בכל עת שיצטרך ליתן צדקה לעניים או לת"ת או לביקור חולים ולארץ ישראל ולפדיון שבויים ותלמוד תורה יתן הכל מזה הכיס", ומקור זה מוקדם מאד, שכן הרה"ק הנ"ל הסתלק כבר בשנת תקל"ח.

אולם עדיין צריך בירור יסודי ייחוס ההנהגות למחברים.

גזירת גירוש הכפרים

בגליון יג עמ' קלג, במאמרו המאלף של הנ"ל בענין גזירת גירוש הכפרים, יש להעיר על שני פרטים.

א] על המסופר שם אודות האסיפה בברדיטשוב בנוכחות הסבא משפולא, יש לציין לתיאור המפורט של אסיפה זו בזכרונותיו של גוטלובר ("זכרונות ומסעות" עמ' 173 ואילך), שאף שהי' ידוע בשנאתו לחסידות, מכל מקום היו בידו ידיעות די מדוייקות, שכן הי' קרוב לזמן המאורעות, ואביו הי' חסיד ומעורה במה שקורה. לפי דבריו, היו נוכחים בה הסבא משפולא ביחד עם רבי ברוך ממעזבוז, ומטרת האסיפה היתה לאסוף כסף למגורשי הכפרים. ויל"ע.

ב] אודות יחסו של הרה"ק מהר"ן מברסלב לגזירה זו, כותב שם בעמ' קמב ש"דעתו באופן עקרוני היתה כדעת אדמו"ר הזקן אם כי נקט בדרכי פעולה שונות".

עיי"ש. אולם בספר 'כוכבי אור' לרבי אברהם ב"ר נחמן מטוטלשין, מגדולי חסידי ברסלב, שמוסר שמועות מהימנות מאביו, שהי' תלמיד מובהק לרבי נתן מברסלב (ח"א על אנשי מוהר"ן, מהדורת 'אגודת משך נחל', ירושלים תשנ"ט, עמ' סז אות כ), מספר על פעילויותיו של ר"נ בעד אנשי הכפרים:

"את אשר חלק פרנסות להאנשים שגרשו אותם מן הכפרים וכל אשר יצא מפיו הקדוש לא שב ריקם שמעתי כל זאת באריכות מאבי הכ"ם ששמע זאת ממנהרנ"ת וגם מפי האנשים האלה בעצמם", וחבל שאינו מאריך בפרטי הדברים. הרי שמהר"ן נקט בעסקנות של ממש אחרי הגזירה.

ודומני, שזהו התחום היחיד שבו עסק מהר"ן בפעילות ממשית להצלת נפשות.

וייתכן, שעל פי המבואר במאמר שם, שהרה"ק ר"ב התנגד לכל עסקנות בעד המגורשים, הרי גם כאן אנו רואים הבדל בין הרה"ק ר"נ לבין דודו הרה"ק ר"ב, שכידוע נחלקו דרכיהם.

נח גרין

עוד בענין הנ"ל ויחסו של תרה"ק מהר"ן
מברסלב לגזירה

למערכת היכל הבעש"ט

ברצוני להעיר במאמרו של הרב עמרם בלוי שיחי' בגליון כסלו תשס"ו, בענין "גירוש הכפרים ברוסיה ופעולת גדולי החסידות", ועל דעתם של גדולי ישראל על הישיבה בכפרים בימים ההם וכו'.

א] בעמוד קמ"ב מתייחס לדעתו של רבי נחמן מברסלב, שנראה שדעתו היתה נוחה משיבת יהודים בכפרים כי אמר שרצה להתפלל ע"ז ביו"כ וכו'.

יש להוסיף ולציין לליקוטי מהר"ן קמא תורה סא, שם איתא בתוך הדברים:

"ועל ידי שמסמיכין רבי שאינו הגון על ידי זה נחלש כתב ידינו, ואין לו שום תוקף ונותנין כח בכתב ידם ועל ידי זה גוזרין שלא יהיה תוקף לכתבים שלנו כי אם לכתבים שלהם, וישראל יהיו מוכרחים ללמוד כתב שלהם, ועל ידי זה גוזרין ג"כ לגרש בני

אחרים זולת יי"ש", שיטכן שלא היה דעתו נוחה מעסקים כאלה.

[סיפור זה מופיע גם בקונטרס "עיר הגולה" שבסוף הספר "שם משמעון" לר"ש פירסט מוינה].
בברכת כל טוב

שלמה איילברט,
קרית גת

על גזירת המלבושים

בגליון יג עמ' קט מובא מרשימת הרמ"מ נוביקוב על מה ששלחו מליובאוויטש בזמן גזירת הלבושים, שהצמח צדק הכריע שאין צורך למסי"ג, ואילו דעת ר"ה מפאריטש היתה שכן צריך, ונשאר בדעתם לשאול אצל הצדיק מרוזין ר' ישראל זצ"ל, וענה הצדיק: "כאשר קיבל יעקב אבינו את הברכות מאביו הי' לבוש ג"כ בגד נכרים בגדי עשיר".

ויש לציין מקבילות לסיפור זה:

בספר 'כרם בית ישראל' ("אוצר בלום מאמרי קדש...מברכותינו לבית רוזין אשר רובם לא ראו את אור הדפוס" ירושלים תשס"ב) עמ' יא ממה שרשם האדמו"ר האהלי יעקב מהוסיאטין:

"אדר תרצח א תשא בקלוזי (תל אביב יבנה). שמעתי מהרב דון יחיא [מגדולי חסידי חב"ד] שבעל "צמח צדק" (הרב מליבוויטש) שלח אל הרוזני ז"ל שהעריך מאד לשאול לדעתו בדבר גזירת ניקליי שהיהודים ישנו את מלבושיהם במלבושים איירופאיים (כי היתה אז מחלוקת בין הרבנים אם יש להגיב נגד ההגזירה כמו על "ערקתא דמסאנא" אם מתכוונים להעביר על דת) והרוזני ז"ל השיב: יעקב קבל את ברכותיו בגדי עשירי מי יתן ותקוימנה בנגדים אלה: לאזין דיע ברכות אזוי מקוים ווערען".

ואילו בספר 'אור פני צדיקים' (י"ל בויטאמיר תרס"ב בידי ר' משה השו"ב מזיטאמיר מדפיס סידור 'בית יעקב' של היעב"ץ הנודע), והוא מליקוטיו של הרב ירמ' שו"ב של קהילת לעזיא, הספר, שה' נדיר ביותר נדפס לאחרונה בדפוס צילום) חלק 'חסד לאברהם' עמ' טו מביא הדבר בנימה שלילית בשם בן הרה"ק מרוזין:

"אמר [הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא] אגזירה שנתחדשה בפולין בהילוך [?] יש לא"ה שליטה בלבושים ומאין להם לשלוט בגוף בפיאות פלא בניסן יצאה גזירה אישראל, גזירה עבידא דבטלה כשרצה יעקב ליקח הברכות לבש לבושי עשו ואלו לא לבשן לא הי"ל שליטה בלבושי ישראל".

נת גרין

ישראל ממקום הישוב, שנתיישובו שם ישראל כבר אל מקומות שלא היו שם ישראל מעולם".

ובהמשך שם:

"כי במקום שישראל יושבין שם מכבר, אפילו בחוץ לארץ הוא בחינת קדושת א"י, בחינת מקדש מעט וכו', ומגרשין אותם משם, אל מקום מדבר שממה שאין שם שום קדושה כי לא ישבו שם ישראל מעולם".

והנה ב'חיי מהר"ן', בשיחות השייכות לתורות, מופיע שתורה זו נאמרה בר"ה שנת תקס"ח, אשר כפי המופיע במאמרו של הרב בלוי היה זה בשנות הגזירה של הגירוש מהכפרים, הרי לנו עוד ראיה שמהר"ן התייחס לדבר כגזירה רעה ולא כאותם הצדיקים שראוהו בעין יפה, שאדרכה טוב שלא יגורו בכפרים בין הגוים וכו', כמבואר במאמר הנ"ל באריכות [מהר"ן] מתייחס גם לגזירות שבאותן הימים ללמוד שפת הגוים].

ב] מעניין לציין עוד בענין הנ"ל, לסיפור המופיע בספר 'מריצי תורה מעולם החסידות', ח"ד ע' רפ"ו, בתולדותיו של רבי יצחק זעליג מורגנשטרן זצוק"ל מסוקולוב, שממנו ניתן ללמוד על דעתו של רבי מנחם מענדיל מקאצק בענין הישיבה בכפרים וההתפרנסות מבתי מזיגה.

וכה קוראים אנו:

"מספרים שכאשר נתבקש הרבי לנסח את הפסק [בענין המחלוקת בירושלים] השתמט, והציע להטיל זה על רב מסוים שהיה ידוע בתמימותו, ובכדי לשבר את האוזן, סיפר אז מעשה בזקנו האדמו"ר מקאצק, שבאו אליו יהדים והפצירו שיבטל מהם רוע הגזירה שגזרה המלכות הרשעה לאסור על פונדקאים מבני ישראל למכור יי"ש, כי אם תשאר הגזירה בעינה ישבר מטה לחמם, וכאשר שאל אותם מדוע אי אפשר להתפרנס מעסקים אחרים זולת יי"ש?

השיבו לו היי"ש נחוץ לקיום החסידות, מפני שבעת שילכו החסידים דרך ארוכה לחצרות האדמו"רים מה טוב שיוכלו להיכנס לפונדק, ולהתחמם בלגימת יי"ש, ולברך זה את זה "לחיים".

אמר להם הרבי מקאצק:

לכו בבקשה זו אל רבי יעקב מבונדוב [צדיק תמים מתלמידי החוזה מלובלין זצ"ל, שהיה ידוע בתמימותו] אולי הוא יאמין לכם שכל כוונתכם רק לחיזוק החסידות אני יודע בבירור שכל כוונתכם לממן ורווחים", ע"כ הסיפור.

על כל פנים, לפי דרכנו למדנו מתמיהתו של הרבי מקאצק. "מדוע אי אפשר להתפרנס מעסקים

בענין הנ"ל

בעז"ה

הנני בזה להוסיף עוד פרט קטן בענין גזירת המלבושים ברוסיא, מה שמצאתי בתוך מכתב מסירה שכתב מומר מעיר מאקארוכ לשלטונות ברוסיא בשנת תר"ח, נגד הרה"ק ר' מנחם נחום ממאקארוכ זצ"ל [בנו של המגיד מטשערנאביל זצ"ל].

"...בכל חג יהודי באים למאקארוכ כאלף איש בלי שום רשיונות ליגאליים, הם לובשים כיפה על ראשם, ולא מצייתים לצווים הממשלתיים בנוגע מלבושיהם, כי הרבי מרשה להם..."

בהמשך הוא מבקש לשלוח שוטר מיוחד למאקארוכ שיבדוק הדבר ויווכח באמיתות דבריו.

הכו"ח בהוקרה

שמואל חיים יעקב גרובער

שיכון סקווירא יצ"ו

בענין הנ"ל

לכבוד מערכת "חיכל הבעש"ט"

שלו וברכה

א. למאמר בענין 'גזירת המלבושים', אוסיף לציין בזה (מ'ליקוטים 'קרים' עמ' 166), כי ביני לביני, בעוד בחצר המלכות רוחשות השמועות אודות ה'תיקונים' האמורים לחול על היהודים, הקדימו ה'משכילים' לפרוץ פרץ בחומת הלבוש היהודי, והזדרזו להחליפם ללבוש אירופאי, והנה קם אחד מהם וילבש 'בגדים חדשים', ויבוא אל הסב"ק מסאווראן זי"ע שמת.

נענה הסב"ק במר לבו ואמר לו: עתה נתישב אצלי הכתוב בתורה (דברים כח מז) שה'תוכחה' באה תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. ונראה ממשמעות הכתוב, שאף שעבדו אותו יתברך אלא שלא היה זה בשמחה ובטוב לבב, על כן הגיעו אליהם הרעות האלה רח"ל. והיה קשה לי על זה, דכי בשביל כך יתחייבו עונש כזה.

אך עתה - הפטיר הסב"ק - בראותי אותך נכנס לבוש במלבושי הגויים בלב שמח, נתישבו אצלי הדברים. ויש לפרש כוונת הפסוק, דאמנם כן אינם עובדים את ה', אך בעוד שעל העדר העבודה בלבד אפשר עדיין להמליץ עליהם, שמקושי גזירות המלכות אין דעתם עמם ואנוסים המה להתבטל מעבודתו יתברך, לא כן, כאשר רואים בהם כי אינם נעצבים אל לבם מקושי הגזירות, ולא זאת אלא שאף שמחים בכך, כי אז אין מקום כלל להמלצה זו, ועל

כן באה עליהם התוכחה הקשה רח"ל. וזהו שאמר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך, והיה לך להיות נעצב על כך, ולא זאת, אלא שהנך שרוי בשמחה ובטוב לבב.

[סימוכין לדבר, מצינו בדברי הנביא ירמיה (יא טו): מה לידידי בביתי עשותה המזימתה הרבים ובשר קודש יעבירו מעליך כי רעתכי אז תעלוזי. ופירש רש"י, כשאתם עוברים עבירה אתם שמחים].

הוסיף הסב"ק ואמר: בוא ודאה, מה עמקו מחשבותיהם הרעות של המעבירים על דת. שידועים המה כי לא ישמעו אליהם בני ישראל בכך, על כן נוקטים דרכם בערמה, להטות את בני ישראל מהדרך הישרה בשינוי המלבושים וכדומה, ואזי מצליחים, לדאבוננו, עשות מזימתם.

וכבר אמרו חכמינו ז"ל (שבת קה ב), כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד. עוד אמרו (כתובות לג ב), אילמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה, פלחו לצלמא. כי נגדוה הוא מלשון המשכה, על-דרך גוד אסיק (עירובין פט א), היינו שאם היו גוזרים עליהם גזירות להטותם אט אט מדרך ה', אזי אפשר ולא היו עומדים בנסיון וסופם שהיו עובדים עבודה זרה. וזאת, כי נקל לו לאדם לעמוד בנסיון גדול ובפעם אחת, מאשר לאורך זמן ואף בנסיונות קטנים. ועל כך ידור הדוים.

ונציין לדברי השיטה מקובצת כתובות שם, שהביא שיטת הרא"ה בזה הלשון: ובקונטרסין כתוב וז"ל, אלמלי נגדוה, פירש הר" אלעזר, דלא חייבה תורה אלא למסור עצמן למיתה, כדכתיב 'בכל נפשך' (דברים ו ה), אפילו הוא נוטל את נפשך (כרכות נד א), אבל להחמיר עליהם יותר ממיתה לא היו חייבים, ויפה פירש. ומה שהקשה עליו רבנו תם ז"ל מרבי עקיבא וחבריו שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל ולא פלח (שם סא ב), נראה לי דלא קשה מידי, דהתם הכאה שיש בה קצבה הויה, דכיון שסרקו את בשרו ברזר הוא שימות במיתה גמורה במהרה. וההיא הויה כמו נוטל את נפשך. אבל הא דאמר רב אלמלי נגדוה כו' פירושו הכאה בלא מיתה קאמר, כגון שהניחום שנה או שנתיים ויכו אותם בכל יום והויה הכאה שאין לה קצבה, שהיא חמירא יותר ממלקות ומיתה, ובהא לא חייבתו תורה דלאו נוטל את נפשך הוא.

וכן הוא להדיא במדרש (שיר השירים ב יח): אמר רבי חייא בר אבא, אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה, אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול...

זמן פטירת הגה"ק רבי חיים צאנזער

ג. בענין המסופר בגליון יב עמ' עו הערה 19 מ'כתבי ר"י שו"ב עמ' רמו (בשם הרה"צ רבי מרדכי חיים סלאנים), שהרה"ק המגיד ממעזריטש אמר על הסתלקותו של הרה"ק רבי חיים צאנזער וכו'.

כבר ציינתי בגליון ט ע' קכד, שהסתלקות הרה"ק רבי חיים היתה בשנת תקמ"ג, וכבר לא היה הרה"ק המגיד בחיים. וב'מאמר מרדכי' חלק הסיפורים (מהדורת שנת תשס"ה) עמ' תפו אות ב מיוחס הסיפור מפי הרה"צ רבי מרדכי חיים הנ"ל לזקה"ק רבי שלמה מסאווראן-טשיטשלניק.

יום הסתלקות הבעש"ט

ד. בקשר למובא בגליון הנ"ל עמ' קמז, כי הרה"ק רבי שלום דובער מליובאוויטש אמר כי הסתלקותו של סב"ק קוה"ק הבעל שם הק' היתה ביום א' דחג השבועות. כבר ציינתי בספרי 'אבן ישראל' (ירושלים תש"ס) עמ' ע' לדברי עצמו משנת תרס"ז ב'תורת שלום' עמ' 83 אות יט, כי עדיין מסתפק בזה, וזה לשונו: רבנו הבעש"ט נסתלק ביום חג השבועות דשנת תק"ך, אמנם מסופקני אם ביום א' נסתלק או ביום ב' דחג השבועות, אבל זה ודאי שזמן הסתלקותו היה בחג השבועות, עכ"ל.

בברכה,

יוסף ירוחם פישל הגר

באאמו"ר הגה"צ מסאווראן שליט"א

על תולדות הרה"ק רבי ברוך מטשיטשלניק

למערכת 'היכל הבעש"ט'.

בקשר לתולדות הרה"ק רבי ברוך מטשיטשלניק זי"ע שהבאנו בגליון יב, מצאנו לנכון להוסיף בזה את מכתבו אל הרה"ק רבי יוסף יצחק מליובאוויטש זי"ע ('תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית' עמ' קצ).

בתחילה מובא שם מכתבו של הרב בלעחמאן: היה אצלינו בנש"ק נכד הרב הצדיק הנקרא בפי כל דער סאווראנער רב זי"ע, והתעורר גם הוא לעשות מקוה בעירו טשעטשעלניק. הוא אברך ירא וחרד ויש לו יסורים גדולים מזה שאין מקוה במחנה, והוא מוכר כלי תשמיש שיש לו מירושת אבותיו לצורך זה, וכבר כתב בעצמו לכ"ק ולא קיבל תשובה ויש לו יסורים מזה.

שוב בא מכתב הרה"ק מטשיטשלניק בעצמו:

בעירנו אין מקוה, ועד השתא היה מקוה בעיר אלגאפאל הסמוכה ולפני חה"פ נסתמה... ואיזה

וב'מגדל עד' ע' תנה, הביא דברי הרה"ק רבי שניאור זלמן מליאדי, כי היות [-היא מדינת רוסיה], אצלם אין שום דין מיתה נהג. והכוונה הכל אף על גב דאיהו לא חזי מזלי חזי, דהיינו השר שלהם רואה שישראל חשובין מאד למעלה ומתקנא בהם, ובכיון מראים אותו זאת, ורוצה שיאריך ממשלתו עליהם, ולכן מטיב עמהם. ושם ע' תנו מביא נוסחא אחרינא: שר של יון מלעיג מהם [-מטורקיה]. ואומר, אתם שיעבדתם את ישראל בכבדות ובררו מהר [-הניצוצות] ויצאו להם. אני לא כן שוטה כמוכם, אני לא אכביד עליהם רק מעט מעט, ולא יבררו מהר וביני לביני אאריך הגלות.

ישיבה בסוכה בשמיני עצרת

ב. בקשר למאמרו הנפלא של ידידנו הרה"ג ר' גדלי' אבערלאנדער שליט"א, בגליון יב, בענין 'אי ישיבה בסוכה בשמיני עצרת בחוץ לארץ', הנני לצטט בזה מספרי 'תורת היהודי הקדוש' (ירושלים תשנ"ז) עמ' קי (משיחות חיים טו/ב): שח הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממוגלניצא, היהודי הקדוש עשה לו סוכה מן פערדערהאזעל שלו [-חדר החיצון שבביתו], והיה אוכל שם כל השנה. ונהג היהודי הקדוש שלאחר שפתח הפליגלען [-כיסוי התקרה] מהסוכה, היה עומד כן פתוח עד אחר שמיני עצרת. ולהרבי מלובלין היתה סוכה מיוחדת, וכשהגיע ליל שמיני עצרת שב לביתו.

וכתב שם, כי אמר הרה"ק ממוגלניצא, הנה בזה שנחלקו תלמידי היהודי הקדוש ותלמידי הרבי מלובלין בדבר ישיבת סוכה בשמיני עצרת, אספר לכם גופא דעובדא היכי הוי. וסיפר להם הדברים האמורים, ואמר, כי זה היה מקום פלוגתתן, דיש אומרים שגם היהודי הק' אם לא היתה דרכו לאכול שם כל השנה, אז גם הוא היה יוצא מן הסוכה בשמיני עצרת, והיה אוכל בביתו כמו הרבי מלובלין, ושאי התם משום שאכל בו תמיד גם בשאר ימות השנה. ויש אומרים שאם היה בדעת רבנו הק' שלא לאכול בשמיני עצרת בסוכה, היה לו לצוות לסגור את הפליגלעל [-כיסוי התקרה] קודם שמיני עצרת, ומהא נשמע שדעת רבנו הק' היה לאכול בסוכה בשמיני עצרת. וסיים, אני מאיר'ל יודע הטעם לאמיתו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

וב'אור הנפלאות' עמ' 14 כתב הגה"ח רבי יוסף לווינשטיין אב"ד סעראצק מפי ר' יוסקי שו"ב ששמע מהרבי מלובלין בשמיני עצרת, שלכך אינו יושב עתה בסוכה, לפי שעל ידי העבודה והריקודים הזיע, וסכנה כשיתקרר.

דאוסר נר ישן בחנוכה מ"ש משבת, ובהג"ה דייק מגמ' שבת דאמר עשית דס"ל ג"כ שלא להדליק בחנוכה בנר ישן, והק' דבגמ' ברכות אמר עשית גם על נר שבת, ועי' גליון יג ע' קפה מה שהשיב ע"ז.

ונ"ל לברר מקחו של צדיק (אף שאולי לא היה כונתו לזה, מ"מ הלא הקב"ה מגיה דברי צדיקים שלא יאמרו דבר שלא כהלכה, כמבואר בשלטי הגיבורים על המרדכי פ' במה מדליקין), דלפי דיוק ההגהה, אה"נ דגם בשבת יש סמך וענין והידור להקפיד על נר ישן מכת דיוק דעשית, מ"מ אינו הלכה חיובית כיון דלא אשמעי' זאת רק מדיוקא, משא"כ בנר חנוכה דהוי הלכה חיובית כיון דמבואר במס' סופרים, ובפנים דהקשה מ"ש שבת מחנוכה היינו לענין ההלכה חיובית.

האם נדרד אבי בעל התניא שלא להטריח את בנו בכיבוד אב?

(ב) שם, עמ' קמז אות מ' דאבי התניא נדרד למרחקים בראותו קדושת בנו שלא יצטרך להטריח בכיבוד אב, אינו מוכן דאדרבה בהיותו טורח במצוה דכיבוד אב יתקדש ביותר, ומאי שנא מצוה זו ממצות ציצית שג"כ אינו מחוייב רק כשי"ל בגד ד' כנפות ומ"מ עושין כל מיני טעדיק להביא עצמו לזה, ועוד קשה דהא היה יכול לגזור על בנו שלא יטריח עצמו יותר מדאי, ונ' דאף שאולי עצם העובדא אמת אבל לא הטעם שנתן לזה.

הערת המערכת:

יש להעיר מדברי הרא"ש הנודעים בקידושין פ"א נז אודות רבו מהר"ם מרוטנברג שמפני שאבעיית הגמרא, בנו והוא רבו מהו לעמוד בפניו לא איפשטא וספיקא דאורייתא היא לכן: "אמרו עליו על רבינו מהר"ם מרוטנברג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו". הרי מקור איתן בהלכה להנהגה זו.

פשר דברי הבעש"ט שמי שאומר שהעולם נברא לפני ה' אלף שנה הוא כופר

(ג) שם עמ' קמט, שהבעש"ט אמר לרב אשכנזי שאמר שהעולם נברא לפני ה' אלף שנה שהוא כופר בעיקר דהא מחדש בכ"י תמיד מע"ב, דברים הללו אינם עולים על הדעת, דפשיטא שכונת הרב היתה שמתחלה נברא לפני ה' אלף שנה וכודאי לא כפר במ"ש שמחדש בכ"י תמיד מע"ב, וכמו ששגור בפי כל העולם שהעולם נברא לפני כך וכך שנים, וכמו

אנשים הציעו לפני לעשות מקוה ולכתוב לעזרה לאיזה קאמיטעט, וגם פה בע"כ יסייעו לזה... אבקש... אחרי אשר אקבל מכ"ק מכתב אשר הוא יתן עזר ע"ז אז אשתדל בזה ותעשה המצוה בקרב הימים.

הרה"ק מליובאוויטש השיבו:

לדאבון לבנו אין לנו שום אמצעים... והנני חפץ להשתתף עמהם, ויכתבו לי כמה יעלה, כמה יתנו הבעה"ב, ומקרב לב עמוק הנני מבקשו להשתדל בזה.

ועל כך כותב הרה"ק מטשיטשלניק שוב:

מוכן אני לעשות המקוה, ברם דא עקא שקיבלתי נייר על בשר 42 קילא דורשים ממני, וזוג' הולכת אליהם ומבקשת בדמעות להסיר המס מאתי ועוד לא אדע איך יפול דבר, וא"כ יש לחשוב בדבר אם אתחיל לעשות המקוה שלא יודע הדבר אליהם... אבל בכל [לב] ונפש אתאמץ...

וכעת הנני לכתוב חשבון ההוצאה... חיפשתי מקום אצל הנהר לעשות ע"י מעין, כי ע"י גשמים נחוץ לעשות הבורות מצימענט שעולה ביוקר גדול והחומר הזה הוא ביד הממשלה. וב"ה מצאתי מקום לעשות המקוה ע"י מעין והבורות ע"י נסרים שבקל יש למצאם, והבעה"ב שנותן מקום בביתו לעשות המקוה הוא בעצמו רוצה בעד זה ג' מאות ר"כ, והנסרים יעלו ב' מאות ר"כ, והנגר רוצה מאה ר"כ, ביחד הוא 600 ר"כ, והסאמאואר להחם יעלה 400 ר"כ, נמצא נחוץ אלף ר"כ, מלבד שאר הוצ' שיהיו נחוצים אחר גמר המלאכה, כמו הסקה ובלן להחם כל השנה.

ונבקש בזאת לדייק יותר במה שהבאנו בגליונכם שם עמ' צב, וכדלהלן: בכיקור הרה"ק רבי ברוך מטשיטשלניק בטשרנוביץ, נכנס אליו הגה"ח רבי משה דוד חסקילביץ ע"ה אב"ד באר, וביקשו, כי מאחר ובן יש לו ובת אין לו, ועדיין לא קיים מצוות התורה בזה, והוא כבר בא בשנים, אנא יואיל הרבי לברכו להפקד בבית. ואמנם לא ארכו הימים ונפקד בבית. (הר"ר לוי יצחק חריטאן ש"י, מפי זקנו הרה"ח ר' ברוך קופרמן ע"ה, שהיה דר בטשרנוביץ).

בכבוד רב

מערכת 'מעין' החסידות

בדברי ה'בני יששכר' אודות נר ישן בחנוכה לכבוד מערכת היכל הבעש"ט

(א) בגליון יב עמ' קנז הק' הכותב על ה'בני יששכר' (כסלו מאמר ד-ט), שהק' על המס' סופרים

ביאור דברי 'בני יששכר'

(ו) בגליון יג ע' קעז תמה הכותב על הבני"ש, שכ' "חדשים מקרוב באו להוסיף נוסח על הנפלאות", דהא נוסח זה מובא באבודרהם, בסידור התניא והיעב"ץ.

נ' פשוט, דכוונת הבני יששכר על בעל התניא שחידש דבר זה בנוסח האריז"ל מה שלא מצינו בשאר סידורי האריז"ל לפניו, וכמו שמצינו לו בעוד מקומות, וכן בדברי רבו העטרת צבי מזידיטשוב, שעם כל הערצתם לבעל התניא השיגו עליו בנוסח הסידור שלו בלי הזכרת שמו מפני הכבוד, אבל אין כוונתו על נוסחאות הקודמים, דהוא לא עסיק התם רק בנוסח האריז"ל.

והיה אפשר לומר עוד, דקאי על מ"ש לפני זה דיש בנוסח על הנסים רק טז תיבות, וכ' דחדשים מקרוב באו שמלכך מה שאומרים על המלחמות אומרים גם על הנפלאות, שלפי"ז נמצא שהוא יותר מט"ז תיבות, וע"ז אמר דחדשים מקרוב באו לעשות כן דעפ"י סוד צריך להיות רק טז תיבות.

אבל יותר נראה הפירוש הראשון שכתבתי.

מקורות השוללים תמונות של צדיקים וכיוצא בהן

(ז) שם, עמ' נה האיר נגד עיני מאמרו הנפלא של ידידי הרב גדליה אבערלענדער שליט"א בענין תמונות, ובו נתן משקל יותר כבד להמתירים תמונות כדי להפיס דעתם, אמנם אני אבא ומלאתי אחריו להפיס דעת המחמירין, שלדעתי צריכין יותר חיזוק מהמתירים כיון שהם פחות ממיעוטא דמיעוטא, וקשה להם ביותר להחזיק בקבלה ומנהג שלהם מבית אבותם להקפיד על זה, והם נתונים ללעג ולקלס כאשר ראיתי כמה פעמים בחוש, ולזה באתי לחזק ידם שלא ירפו ולא יתביישו ולא יזניחו מנהג טוב שנהגו, ולא באתי לפקפק על מי שאבותיו ואבות אבותיו נהגו כן (אמנם גם בזה יש שלא הרשו רק תמונות צדיקים או רבותיהם), וגם יש לי כמה הערות על דברי ידידי הג"ל.

אן הביא מרב ייבי (פ' ויגש ד"ה והנה עיניכם) שיוסף ראה דיוקנו של אביו על הגליון שלמעלה ממטה אשת פוטיפר. ופשוט שאין זו צורה גשמית שנצטיירה ע"י בן אדם, דבודאי לא עלתה על דעתה של מרשעת זו לחקוק צורתו של יעקב למעלה ממטתה רק היה ענין רוחני של ציור במחשבה, ומזה מיירי רב ייבי ראה לענין חשיבות הציור של צורת

שכותבין בשטרות ובכל דבר כמה ימים הוא לב"ע, והיעלה על הדעת שזהו כפירה חס להאמר, ומן הסתם אינו מדויק ולא היה בדיוק כפי"מ שכותב שם, כידוע שסיפורי מעשיות משתנים כפי לשון המספר ובפרט אחר שמשמשו בה כמה ימים, וכמבואר ב'זכרון טוב' (נעסכ"ז) עמ' יח שלא היה מחשיב שום סיפורים כי הרבה מעשיות בדויים ומעורבים בטעות, ואין למדין מפי מעשה, ומרן הה"ק מסאטמאר אמר להה"ק מקאפישניץ בשם הקדויו"ט ששמע מהה"ק מצאנו שחסיד האומר דבר שבעצמו ראה אולי שמע ומה שאומר ששמע לא היו דברים מעולם, א"ל הרה"ק מקאפישניץ הרי זה גם מעשה הוא, ושחק מרן מסאטמאר ונהנה מזה.

הסבר הקושיא בדברי המדרש "בדין הוא שיטול שכרו"

(ח) בגליון ח עמ' קמב הובא צ"ע ב'צמח דוד' פ' פנחס, שהק' על המדרש "בדין הוא שיטול שכרו", מה רצה המדרש בזה הא שכו מפורש בקרא, והק' הכותב דמאי קושיא, הרי שפיר אפ"ל בדין הוא שיטול שכרו אף שמפורש בקרא השכר.

ולא ראה שקושיא זו הובאה בהרבה ספה"ק, וכוונת הקושיא פשוטה, איזה דבר חידוש מודיע לנו המדרש במ"ש שמגיע לו שכרו בדין, כיון דמפורש בקרא דנותן לו הברית שלום וכהונה תחת אשר קנא לאלקיו הרי מפורש דמגיע לו בדין ואין המדרש מוסיף כלום להסביר המדה כנגד מדה שבזה, א"כ לא היל"ל כלום.

ביאור דברי ה'אגרא דפרקא'

(ה) שם עמ' קמב, הק' הכותב על האגד"פ שכ' על הזוה"ק דאין הש"ץ מוציא בק"ש דהוא נגד גמ' דידן, וכ' בכותבת הגסה, פלא על גאון גדול ובקי כמותו ששכח לרגע דהמג"א סו"ס ס"א מזכיר זאת בשם מהר"ם אלשקר.

ואני אומר דקושיא מעיקרא ליתא ודברי חכמים חיים וקיימים, דהא קושית האגד"פ כ' שם המג"א בשם כנה"ג וציין ע"ז לס"י נט, ופי' הלבוש"ש דשם מבואר דרק בעשרה אפשר להוציא, וזה נכון ליישב ד' מהר"ם אלשקר, ועדיין לא עלתה בזה ארוכה לד' הזוה"ק, דשם א"א ליישב כן, דהא מיירי בש"ץ דהיינו בעשרה, וזהו ודאי נגד תלמודא דידן, דבעשרה ודאי יכול להוציא.

חיזוק התורה, (ואולי גם בשביל כבוד ראש הישיבה בעיני תלמידיו).

(ד) ב'ארחות רבינו' (ח"א ע' רב) מהסטייפלער מובא שמסר נפשו שלא ישאר ממנו תמונה, וקילל אנשים שצלמוהו, אך סיפר שהח"ח הי"ל ב' תמונות של צדיקים והיה מסתכל עליהם ואמר שיר"ש ניכר על פניהם (ואינו סתירה להנ"ל כי לא הקפידו מלהסתכל אחר שכבר נעשה כיון דכבר דשו בה כמבואר בחכמ"א לענין מטבע), וגם בסוכתו היו מעמידים תמונות צדיקים על פיו, אבל בביתו לא היה כל תמונה (אינו מוכן מאי שנא, ואולי משום יופי וגוי לסוכה וצ"ב, ואולי רצה להראות עכ"פ פעם בשנה שאינו מקפיד כ"כ כיון דלהלכה ס"ל דמותו), ואף כשהעמידה הרבנית בביתו תמונות נכדיהם סילקם אח"כ, וכמו"כ לא עשה תעודות פאספארט בשביל זה, ומ"מ לתועלת הישיבה הסכים שיצלמוהו ע"י ש. וב'תולדות יעקב' (עמ' קעא) כ' נכד הסטייפלער שהיה מכנה בשם גניבה המצלמים אותו שלא ברצונו, אבל פעם הראו לו התמונה שלו ולא אמר לקורעה, ופעם הסביר נימוקו לאיסור שכל צלם ודמות שנשאר מן האדם לאחר הסתלקותו מן העולם גורם שלא תהא מנוחה לגפש, וכן מבואר בספה"ק, אבל בסוכתו היה תלוי תמונות של צדיקים. עוד כ' (שם עמ' ל) שכששרת הסטייפלער בצעירותו בצבא הרוסי, נודע לו שגוי א' צייר תמונתו ונחרד מאד, כי כשם שלא רצה שיצלמוהו כן לא רצה שישאר ציור מדמותו, וקנה הציור מהגוי בעד מנת פתו של אותו היום, והשמידו, שהיה עדיף לו להתענות יום, ולא להשאיר ציור מדמותו העולם, וע' 'פניני רבינו הקה"י' (עמ' קכ).

(ה) ב'פניני רבינו הגרי"ד' (עמ' קעו) כ', שהגר"ח מברסק ענה לשאלה אם מרשה שיצלמו אותו: צלמו צלמו כדי שנכדי ידעו איך שיהודי צריך ליראות, כנראה שחשש שיהיו מנכדיו ירצו להסיר מהם הזקן והפיאות, ע"כ חשב שכמה מהם ימנעו ע"י שיראו צורת זקנים מעוטר בפיאות וזקן שלם, ע"כ להוראת שעה התיר לעצמו בבחי' גדולה עבירה לשמה, אף שהיה ידוע למחמיר גדול בהלכה, ועכ"ח שזה היה טעמו דאי היה ס"ל דמותו לכתחלה למה הוצרך ליתן טעם ע"ז, ולמה הוצרכו לרשותו, וע"כ משום שידעו דבשאר זמנים היה מקפיד ע"ז. וכעין זה כ' בניצוצי אור המאיר להגאון ר"מ שפירא ז"ל ע' רמב דבאסיפת רבנים בשנת תרפ"ו הגיעו מצלמים ורוב הרבנים התנגדו לכך אך לטענת המצלמים שזהו פרנסתם המליץ עליהם הגר"מ שפירא שיש תועלת שיראו הדור החדש תמונת יהודי אמיתי, ועי"ש עוד

הצדיק בדמיונו ובמחשבתו, ואין הכונה על צורה מצוירת בידי אדם, וכמו שאין רא' ממארו"ל יצייר בעל השמועה לפניו. וכמה טועים בני אדם כשמציירים ציור כותבים מלמעלה והיו עיניך רואות את מוריך דבוראי אין כונת הפסוק אלא כעין הנ"ל שהוא דוקא במחשבתו, וכמבואר ב'מקרי דרדקי' להגה"ק מקאלאמיי (שאלה קסד), ובזה נפל פיתא בבירא מכמה ספרים שהביא כמו הדרך פקודין והחיד"א והזה"ק ומעשה דהייטב לב ועוד הרבה.

גדולי ליטא

בן מה שכתב שגדולי ליטא לא הקפידו ע"ז, יש לי אוסף של ששה מגדולי ליטא שאדרבה היתה קפידא גדולה אצלם בזה (רק במשך הזמן נתרופפה הקפידא כמו בשאר דברים שהיה הזמן כוגר בהם), ולא התירו הדבר רק במקום שהיתה תועלת גדול ברוחניות.

(א) ב'מעורר ישנים' (אות קנת, והיה ליטאי) כ' אודות הצורות בצבע דאף דנהגו להקל אבל כל בעל נפש יזהר שלא להניחה בביתו, כי רבו האוסרים גם בצבע, ואפילו להפוסקים שאין איסור בזה אעפ"כ צא טמא תאמר לו, ומציין להרבה שו"ת הנושאים בדבר, ומביא שהגה"צ ר' אלי' חיים מייזל ז"ל אב"ד לאדז נודע לו בע"ש שצייר א' מווארשא רוצה לצייר צורתו, ונסע לשם בע"ש ונתן לו הון רב מאתים רז"כ שלא יצייר אותו.

(ב) ב'חכמה ומוסר' (ח"ב סי' רצא) במכתב מהגאון ר' שמחה זיסל תלמיד ר' ישראל סאלאנטער ז"ע, שכ' לבנו ששלח לו תמונות נכדיו וז"ל: לא ידעתי מה זאת, אדמו"ר ז"ל לא היה חפץ במנהג הזה, כמדרומה שהיה אומר כי עפ"י הוזה"ק אין להביט עליהם, גם חוששני שהוא בכלל שיחה נאה, ובלי ספק שההוצאה ע"ז הוא בבל תשחית, ואסור מן התורה, כו' עי"ש מה שכ' מה שאפשר ללמוד מוסר השכל מענין התמונות, ובעבור זה נתפשט בעולם, ובנתיבות אור (לרי"צ בלאזר, סא) כ' ג"כ שהגה"ק ר' ישראל סאלאנטער הקפיד ע"ז.

(ג) ב'שערי אהרן' (על שו"ע או"ח קונטרס שערי איש ע' לא ומ"א) כ' הר"ר אהרן ישעי' ראטער שהחזו"א הקפיד מאד שלא לעשות תמונות ממנו, ואמר לו שזה נוגד לצד הקדושה, אע"פ שעפ"י נגלה אין איסור, ובתולדות יעקב (ע' ל) כ' שפעם היה החזו"א בשיבת תפארת ציון ורצו לצלמו והתנגד לזה, אך ראש הישיבה א"ל שע"י התמונה הוא יצליח לאסוף תרומות בחו"ל לשיבתו, אז הרשה בשביל

(ג) בתולדות הגה"ק ר' יודא'לע, שהדברי חיים הקפיד מאד על תמונות, אבל כשהביאו להד"ח תמונה מהחכ"צ נהנה ואמר דאס איז א משפחה פנים, מיר זענען ענליך צו אים, וידוע שלא נשאר ממנו שום תמונה אמיתי מהרה"ק מצאנו כי שר אחד עשה ממנו תמונה ופעל בקדושתו שישרף, כמובא בתולדותיו.

(ד) ב'אבירי הרועים' (סאכטשאב ארליך עמ' רלב) בשם האבני נזר, שאמר כלפי תמונת בעל התניא, שאין תועלת בתמונתו רק בספריו שהשאיר. וכן כ' בס' 'בצילו חימדת', שאתות הגאון מטשעבין התאוננה על שלא נשאר תמונה מהכוכב יעקב, והגאון מטשעבין ביטל זאת ואמר שאין תועלת בזה רק בדברי תורתו שנשאר לנו. וכ"כ בס' 'זכר צדיק לברכה' מר' יודא'לע, שפעם כשדיבר בהשתוקקות מהאהבת ישראל זי"ע שאלוהו אם רוצה לראות תמונתו פתח ס' חובה"ל שער הפרישות ואמר ראו זהו תמונתו, ואעפ"כ אמר אם היו מראים לו תמונה בשעה שהיה הולך לערוך שולחנו שאז היה כולו אש שלהבת היה מתבונן בה.

(ה) ב'דברי שלום' סטראפקוב (עמ' קמא) מובא בשם הה"ק השר שלום מבעלז זי"ע, איך שמסר נפשו אחר פטירתו שלא תשאר ממנו שום תמונה, וכן הגה"ק מסטראפקוב הקפיד מאד ע"ז שלא לעשות תמונה אפילו בפאספארט.

ומה שהביא מ'בצילא דמהימנותא' בשם הה"ק מהר"א מבעלז, ידוע שהוא היו לו ענינים גבוהים עד כדי להפליא ללמד זכות על בני ישראל, והיה בבחינה של אסור להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, ופשיטא שאין ללמוד מזה הנהגה לאחרים, וכידוע שאביו הגה"ק מהרי"ד המליץ עליו שהוא אינו יכול לראות או לשמוע שום רע אפילו על הגרוע מישראל לפי שהוא היה נשמת משיח. וכן אמר עליו הגה"ק מסקווירא (מובא במרבה חיים מר' חיים ברים) שהוא היה בבחינה מ"ש האוהה"ק שצריך להיות בכל דור צדיק א' שילמד זכות על בני"י כדי להמתיק מהם הדין בעולם העליון. וידוע לכל הבא בשערי בית בעלז ענינים רבים בזה. וחזן מזה אמר לי הרה"ג ר' יצחק אלי' בריסק שליט"א מחשובי חסידי בעלז, שאכן לא התנגד לעשות תמונה לצורך פאספארט, אבל הסיפא שהביא מ'בצילא דמהימנותא', שאמר שרוצה להיות בגיהנם עם כלל ישראל ולא בג"ע לבדו זה ברור שאינו אמת, והוא הוספה ממאן דהוא (והלא הרה"ק היו לו חומרות לאלפים מה שלא נהגו בהן כלל ישראל).

(ו) ב'ימות עולם' אמשנאו כ' שמאד הקפיד ע"ז.

שהרשה לא' לצלמו בתנאי של שמירת שבת, ומוכח דבלא"ה הקפיד ע"ז, ורק במקום תועלת עשו חשבון של יצא הפסדו בשכרו, וכעין הנ"ל כ' בס' מרגליות ע' כג שהיה עם הגרמ"ש והגה"ק מגור שהסתיר את פניו מהמצלמים וכנראה היינו הך מ"ש בניצוצי אור, ויש תמונה מהרה"ק מגור שרואין איך שחסידינו מוחין ביד המצלם. אמנם ב'עובדות והנהגות בריסק' (ח"א עמ' רנו) כ', שבבית הגרי"ז היה תלוי על הקיר תמונת הגר"ח מבריסק (כנ' מטעם הנ"ל), אבל הגרי"ז אמר שבתמונה א"א לראות נכון את העינים שלו שהיו ממש אש להבה עי"ש.

(ו) ב'דברי מלכיאלי' (ח"ג נ"ח מגדולי ליטא) העלה לדינא דבוראי כל שומר נפשו ירחק מזה, ובפרט שיש סברא גדולה שיש בזה איסור גמור עפ"י דין לשיטת הרשב"א והריטב"א, וסיים בדברי מוסר אשר בעתים הללו נעשה זה כהיתר וזה נמשך מדרכי הגוים, ובפרט לפימ"ש המקובלים שנמשך על הצורה טומאה, למה לו לגרום שישירה רוח הטומאה על צורת צדיק עי"ש.

גדולי החסידות

[ג] ומה שכתב בשם גדולי החסידות הנה אציג י"ז מגדולי החסידות שהקפידו בזה.

(א) ב'אור הישר והטוב' (עמ' שיז תולדות הגה"ק מליסקא זי"ע), כ' דהקפיד מאד על צורות בני"א שלא יהיו בבית ישראל, וציוה להסיר מן הכותל בבית א' צורת רבו הגה"ק הישמח משה, ואמר שאם היה ניתן רשות לאדם לראות מה ששורה על אותן הצורות לא היה אדם שירצה להניחם בביתו, ושורש הדבר נולד ממה שהיו מקומות שגזרו שלא ידור שם ישראל, ושמרו על יהדותם בצינעא, וכדי שלא ירגישו בהם שהם יהודים החזיקו צורת אבותיהם או צורת משרע"ה בביתם כדרכם של האומות, וכ"כ בדרכי הישר והטוב (דף ד).

(ב) ב'שיח זקנים' ח"ה ע' רסג כ', שהרה"ק מהר"ש מבאבוב נסע לדזיקוב ולא רצה ליכנס לבית א' עד שיורידו התמונות שהיו תלויים שם מזקיננו, ורצה בשביל זה לחזור לביתו, והיות שהאיש ההוא היה זקוק לישועה בזש"ק הבטיח לו בן זכר אם יוריד התמונות, וכן היה. ומ"ש בכתב עת צאנו (גליון שט) דהרה"ק רב"צ מבאבוב זי"ע ראה תמונת הגה"ק מהורנסטייפל ואמר אינכם יודעים את מי אתם רואים כאן, אין מזה ראייה על היתר העשייה רק אחר שכבר נעשה לא נמנע מלהסתכל בה, וגם אולי כונתו היה לבטל התועלת של התמונה כאומר שע"י הבטה בתמונה עדיין אין יודעים כלום.

לצורך פאספארט, שהיה שעת הדחק לנוס לעיר אחרת.

(ד) ב'דברי חנה' (ח"א ע' קצה), שהגה"ק מקאלאשיץ היה על אפו וחמתו כלי מכשיר העושה תמונות.

(טו) ב'שיח זקנים' (ח"ג עמ' קסה) כ' שכשהתאכסן הרה"ק ר' אלעזר מגראדזשעסק באושפיצין אצל ר' שמואל וויינבערג, וראה תמונת ר' שמואל הנ"ל תלוי על הכותל, אמר לו בזה"ל "פארנארטער מענטש א בילד פון דיר הענגט".

(טז) בס' 'וצוה הכהן' (פכ"ה, הובא במאמרו וב'אור ישראל' לא) כ' דהיה מותר להסתכל על צורת אברהם שהיה חקוק על המטבע שהוא תועלת לצייר במחשבתו צורת צדיק, הנה לא כ' שמותר לעשותו כי אולי עשאוהו שלא מרצון אברהם רק אחר שכבר נעשה מותר להסתכל בו, (אם א"א לו לצייר צורתו באופן אחר), וכמו שידוע מכמה צדיקים שהקפידו מאד שלא יצלמו אותם ואעפ"כ הסתכלו בתמונה כשהראו להם, (וכמבואר בתו' שבת קמט ובע"ז נב דאף שאסור לעשותו מותר להסתכל בו ועי' מג"א שז-כג), אבל צע"ג שלא זכר בוצוה הכהן שתו' (ע"ז נב: ב"ק צז:) כתבו שלא היה צורת אברהם ושרה חקוקין דאסור לעשותו אלא שמם היה כתוב על המטבע, ובכל אופן גם בוצוה הכהן סיים שם דשאר צורות שאינן של צדיק הוא מקום מוכן להאציל עליו רוח הטומאה.

(יז) ב'זכר צדיק לברכה' (ח"א, סאטמאר), בשם מי שהיה אצל העובדא בעת שמרן אדמו"ר מסאטמאר ז"ל בשנת תשי"ג היה בטאראנטא, והכינו לו אכסניא בבית א' אבל כשנכנס לשם וראה תמונות צדיקים תלויים על הקיר אמר לבעל האכסניא שאם לא יסיר התמונות לא יוכל ליכנס לביתו, וכשהצטדק שהם תמונות של צדיקים התרגז איך אפשר להקל נגד מ"ש היע"ד.

גם כ' שם, שכשהיה במקום שחשש שיקחו ממנו תמונות ציוה לא' שכשיראה שרוצים ליקח תמונה ימשכנו בטיליף שלו, וידע להמשיך הכובע שלו על פניו.

ועם כל קפידותו נשארו ממנו הרבה תמונות, ולא יצא נגד זה בחרב ובחנית ממש אף שידע היטב שעושים ממנו תמונות, וכמו כמה צדיקים שאף שהקפידו מאד מ"מ לא יצאו נגד זה כ"כ בתוקף כיון ד"א דכיון שממילא כבר יש ממנו תמונה אז אין זה נפ"מ אם יש אחד או הרבה, אך מ"מ התנגדו ע"ז משום שראו בזה חדשות.

(ז) ב'שיח זקנים' (אשרי, ח"א עמ' קז) כ', שאדמו"ר מבלאזשוב סיפר לו שהתחנן אצל אביו הרה"ק מריבאטיטש בן הגה"ק מבלאזשוב, שירשה לעשות ממנו תמונה עבור "פאספארט" בשעת מלחמה שהיה נצרך מאד, וא"ל אבי מה אתה רוצה ממני שאסיר הצלם אלקים, וכ' עוד שם, שזקיני הגה"צ מוואידיסלאו סיפר לו, שלפני מלחמת העולם הראשונה, היה השיחה בין אדם לחבירו, "וואס וועט זיין מען וועט זיך מוזן פאטאגראפירן", וכל מה שנתקברו ימי המלחמה נתגדלה אצלם הדאגה שיהיו צריכים להצטלם.

(ח) הרה"ח ר' אלעזר צבי ברייער נ"י מסקווער מעיד, שסיפר לו מר טרעינער נ"י, שבעת המחאה על גזירת גיוס בנות היה שם הה"ק מסקווער זי"ע, והוא צילמו ביחד עם שאר הרבנים, ואחר איזה ימים נקרא לבית הרה"ק וביקש ממנו, היות שכואב לו מה שיש ממנו תמונה ע"כ מבקשו שיבערנה מן העולם, והוא כבר הכין לו את התמונה בכיסו, והוציאו וקרעו בפניו, אבל הוא היה לו נעגאטיוו של התמונה בביתו (והה"ק לא ידע מהלך התמונות וחשב שבזה שנקרע, כבר אבדה התמונה לגמרי), אמנם רצון יראיו יעשה ובבואו הביתה חיפש אחר הנעגאטיוו, ולא מצאו, ומעולם לא אירע לו דבר כזה, ויהי לאות.

(ט) ב'דרך צדיקים' (מבעל ארך אפים, פ"ה אות נה) בשם הגה"ק ר' מאיר שלום מקאלשיץ זי"ע שהיה מגנה מאד ואוסר לתלות על הכותל צורת צדיקים.

(י) ב'ימות עולם' (אמשינאו עמ' קסת) כ', שהגאון בעל נפש חיה הקפיד מאד שלא להצטלם ואפילו לצורך פאספארט מיאן, וכשביקר בא"י רכב על גמל וכאשר רצה א' לצלמו קפץ מהגמל.

(יא) ב'תפארת יואל' (בודק) האריך עד כמה הקפיד ע"ז כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע על תמונות, וידוע שפעם אפי' ציוה לשבור הכלי מכשיר, ויש תמונה ממנו איך שמכסה פניו שהרגיש שרוצים לעשות ממנו תמונה.

(יב) ב'שיח זקנים' (ח"ד עמ' לח) מביא מה שסיפר לו ר' אברהם יוסף באקענרויט נ"י שהיה עם הרה"ק ר' משה'לי מבאיאן ז"ל כשצילם אותו איש א' והרה"ק התנגד לזה, וכשסיפר לו הנ"ל שצילמוהו א"ל תבשר לי בשורות יותר טובות.

(יג) ב'שמועות וסיפורים' לר' רפאל כהן, מחסידי ליובאוויטש, מובא, שהרה"ק מהרש"ב זי"ע היה מקפיד על תמונות ולכן כשהלך לתשליך הקיפוהו בחורים גבוהים שלא יתפסו ממנו תמונה, ומה שיש תמונה אחת ממנו כ' שם (ח"א עמ' 171) דזה עשו

החתם סופר ותלמידיו

ד] ועכשיו אביא לך כמה עדים נאמנים מהחת"ס ותלמידיו.

א) באגרות סופרים (ח"א מכתב כא, ועיי"ש ע' 72), כ' שהחת"ס התרגז מאד על הסופר דקהלת פרעשבורג מ' בער פרענק ו"ל שצייר תמונתו, ואף שהצטדק שעשה זאת לפי שלא הי"ל לצרכי נדוניה, לא קיבל את תירוצו, (ולא כה' שלחן מלכים' שהביא מפי השמועה שהחת"ס נענה לו בשביל הכנסת כלה, ומובן שדבריו אינם כלום נגד האגרות סופרים שהוא יותר מוסמך ושמע מבעל העובדא בעצמו, ואף לטעותו של השלחן מלכים מבואר דאי לאו צורך מצוה דהכנסת כלה לעני לא הסכים לזה).

ב) ב'שאל אביך' ח"ב כ' הגר"ש שבדרון דהגה"ק רי"ח זוננפלד סיפר לו שהפצירו בו לצלמו בחנוכה הבית דבית יתומים דיסקין והתנגד בטענה שמעולם לא הסתכל בראי, והשייכות מובן לפימ"ש היע"ד כשם ששורה טומאה על צורה המצוירת כמו"כ יזהרו שלא להסתכל במראה שג"כ שורה ע"ז רוח הטומאה, (ובנשים שדרכן בכך אולי שאני).

ג) ה'קול אריה' שבר תמונה של הגרעק"א שהיה אצל בתו, (תולדות קול ארי' קטז:) עיי"ש שביאר זאת עפ"י הלכה.

ד) בריש ס' מהר"ם סופר מה שהתריע נגד תמונות.

ה) וב'תולדות שמואל' (אונצדארף, פ"ז אות יא) שהגה"ק מאונצדארף זרק בחור משיבתו על שרצה לעשות צילום ממנו.

ו) הגה"ק ר' הלל מקאלאמי היה מתנגד גדול לתמונות כמבואר במקרי דרדקי קסד. אאמו"ר שליט"א ראה פעם אצל רב א' בבראנקס צורה תלוי על הכותל מזקיננו, וחזר גדול בתוכה באמצע הפרצוף, והגיד לו אותו רב שזה התור עשה הגה"ק ר"ר הלל קאלאמייער זי"ע כשביקר אצל אביו וראה התמונה תלויה הגביה מקלו והכה על הצורה עד שנעשה בו חור, ואמר "ביי אונז אידן איז דאס פערבאטן".

ובתשו' 'פאת השדה' (יו"ד מ"ד) מבקש מרבו הגה"ק ר' הלל קאלאמייער זי"ע שניח לציייר צורתו שיהיה לו לתועלת לקיים מ"ש האגרא דפרקא אות פ"ו לציייר צורת רבו לפניו בשעת הלימוד שעיי"ז יקבע הלימוד בלבו, (ומש"ש ראייה ממה שציירו כמה צדיקים אינו מובן דמנ"ל דהיה דעתם ניחא מזה, הלא מהחת"ס ידוע לנו איך היה נגד זה בכל החוקף אף שלא שמעו לו וציירו צורתו), ורבו השיב לו דהגם שכמה נהגו היתר בזה אין לך להדר על מצוה כזו שיש לה עוררין.

ז) בהקדמה לספר הנפלא 'שאל בחיר ה', תולדות הגה"ק ר' שאול בראך זי"ע אב"ד קאשוי, כ' תלמידו המחבר, ידוע שרבינו אף פעם לא רצה להצטלם, והתנגד נמרצות לא להשתמש בתמונות, ע"כ לא הדפסנו בספרנו תמונת דמות הדר זיוו.

אמנם בקונטרס 'תמונת הגדולים' לר' אביגדור קאטצבורג בעל תל תלפיות שהיה תלמיד ה'ליקוטי חבר בן חיים' כ' בשם אביו שהיה אצל הרבה רבנים ואצל כל תלמידי החת"ס ראה תמונת רבם החת"ס תלוי על הקיר, וזהו אע"ג שהחת"ס הקפיד ע"ז כנ"ל.

וכעיי"ז העיד ידידי הרב יודא שטראסער באור ישראל, ואולי טעמם היה כיון שממילא היה נפרץ הרבה במקומם ובביתם ולא יכלו למחות ע"כ רצו שעכ"פ יסתכלו בתמונות צדיקים מלהסתכל בתמונות אחרות.

וב'מאורי אור שבת' קמט. כ' בשם מקובלים שעל כל דיוקנאות שורים קליפות בסודם אל תבא נפשי אשר לא שערום אבותינו ורבותינו בתלמוד ומדרשי רשב"י וקרוב לבל תוסיף (ונעלם ממנו דברי היע"ד), והוסיף ע"ז במעדני יוסף (האלפערין קסה) מגמ' ב"ב טז: דג' חברי איוב היה להם כלילא שהיה עליהם ג' פרצופות ושמו חקוק עליהן וכשהפרצוף משתנה היה יודע שיש צרה על חבריו, ואין שום ראייה משם דאולי היה הפרצוף פגום ולא מלא וגם מה שהביא ממדבר קדמות לחיד"א אות צ (ד ה) דצורה קדושה שמצייר אדם בדעתו מוסיפה לו שלימות כהא דר' אבא צייר צורת ר"ש, אינו מובן מה ענין זה לענין עשיית צורה גשמית על הנייר.

ועיי' עוד ב'שיח זקנים' (ח"ד ע' שעז) כשרצו לצלם את הגאון מראגאטשאו הרים ידו נגד פניו ואמר לא! לא!

ההלכה בענין תמונות

ה] ועכשיו אציין קצת בחלק ההלכה, שיש ג"כ מקום גדול למתמירין להחזיק בחומרתם ולא להזניח.

בגמ' (ע"ז מג.) כל הפרצופות מותרות חוץ מפרצוף אדם, ונלמד מלא תעשון אתי, ולהרמב"ם (הל' ע"ז ג') אם אינה בולטת מותר, ולהראב"ד גם אינה בולטת אסורה, ובשו"ע (יו"ד קמא-ד) פסק כרמב"ם, וכ"ה בתשובותיו אבקת רוכל סי' ס"ג וס"ו.

והט"ז (שם יב) מחמיר כהראב"ד (הל' עכו"ם פ"ג הי"א), ורמב"ן המובא בטור יו"ד קמ"א (וכ"ה בריטב"א ע"ז מג: והר"ן שם ורא"ה ור"י מלוניל

החזו"א ובשלהי דקייטא (סי"א) מאריך אם יש למנוע לצלם אדם משום מזיק דיגרום לו רוח רעה, ובארחות רבינו (ח"ג אות סג) כ' דעפ"י דין אין אדם יכול לאסור לצלמו, אבל מ"מ אינו מדת ד"א לצלם אדם שאינו רוצה.

וב'תשובות והנהגות' (ג-רסג) מלמד זכות על המקילין דהוי כגרמא עי"ש דדבריו אינן מובנים כ"כ, ועי' ברב ברכות מהבן איש חי (מער' צ) דמיקל, וב'שאלת יעב"ץ' (א-קע), ויש בזה קונטרס שלם לדאות מהרה, ועי' עוד ב'שם עולם' מבעל החפץ חיים ז"ל, ובס' 'אשרי האיש' (דף י"ז י"ח), 'ויברך דוד' סי' ק, ובתשרי 'קנין תורה' (א נה) הביא מהרבה גדולים שאסור לעשות או להשהות תמונות של צדיקים בבית, ועי' עוד ב'מנהג ישראל תורה' סי' צ.

ומה שהביא ממה שכ' בדברי יוסף אירגאס שיש ציור מהרמ"ע מפאנו, אינו מובן דאולי איזה צייר העלה תמונתו בלי ידיעתו ורצונו, וכמו שהעיד היעב"ץ ('שאלת יעב"ץ' ח"א סי' קע) שכן עשו לאביו החכ"צ אף שהקפיד מאד ע"ז, וכן ידוע מהרבה צדיקים שמסרו נפשם ע"ז ואעפ"כ נשאר תמונות מהם, ומה"ט אינו ראוי ממה שנמצא תמונת החת"ס בפרדס משה ולא ידוע איזה אנשים חשובים החזיקו זאת לסגולה.

ואכפול דברי עוה"פ שאין כונתי לעורר נגד אותן שכבר החזיקו בזה מבית אבותם, רק לחזק ידי המחמירים ותע"ב.

נחום אברהם

תגובת הכותב:

א. ידעתי גם ידעתי שהיו הרבה גדולי ישראל ואדמו"רי החסידות שהחמירו מאוד בענין תמונות, אולם דעת האוסרים ידועה ומפורסמת ואין צריכים להאריך בהם. לעומת זה דעות המתירין לא ידועות כל כך, ובפרט מעשה רב, הנהגות צדיקים וקדושי עליון שנהגו להקל בוודאי שאין זה ידוע ומפורסם, לכן הארכת לברר ולציין דעת המתירים, ולא היתה כוונתי ח"ו להעלים שיש אוסרים בזה, וכפי שצינתי בעצמי בסוף מאמרי בזה"ל: "למרות שהרבה גדולי וצדיקי עולם התנגדו לצילום תמונות, הרי עיקר הכוונה במאמר זה הוא להצדיק את מנהג רוב מנין ובנין של כלל ישראל, שאין מקפידים בזה, ועוד משתדלים לתלות תמונות רבותיהם על הקיר מטעם והיו עיניך רואות את מוריד, ועל כגון דא אמרו רז"ל: ישראל אם אין נביאים הם בני נביאים הם".

ב. מה שכתב בדברי רב ייבי (פ' ויגש ד"ה והנה עיניכם) שאין זה צורה גשמית שנצטייר ע"י כז אדם.

וזהו השלמה), דכל שאסור משום לא תעשון אתי אין הפרש בין בולטת לשוקעת, ואסור מדאורייתא.

ואף דהט"ז דמחמיר ס"ל שם סק"ג כתשו' מהר"ם רט"ב (קרימונה כד) המובא בד"מ בשם המרדכי דציור בסממנים עדיף משוקעת ומותר לכו"ע, מ"מ כ' בתשרי לחם רב (סי' טו) דראוי להחמיר באיסור תורה, ולכתחלה אינו ראוי לעשות ומכוער הדבר עי"ש, ומה גם דהריטב"א בע"ז שם כ' להיפוך דדיו חשוב כבולט, וכן מוכח בתוס' שם ע"ז בד"ה לא תעשון שאסור ע"י צבע או רקמה, אף דבד"ה והא הביאו מר"ת ור"י דצורת אדם מותר בשוקעת, ועכ"ח דס"ל דזה נקרא בולט, אמנם כבר כ' בבן איש חי (שנה שניה מסעי אות ט) דע"י המכונה שבומנינו דאינה כתיבה רק צילום קיל יותר דאינה בולטת כלל כיון שלא נעשה ע"י ממשות של דיו. וצ"ע דיש לצודד אם ההיתר דתוס' הוא דוקא בשוקעת ממש, או העיקר הוא מה שאינה בולטת, וכן בשבט הלוי ח"ז כ' דקשה להחמיר אפילו פאטא קאפי.

ואפי' להסתכל בה אסור החכ"א (כלל פ"ה הל' עכו"ם שער או"ה) והקיצשו"ע (קסח סעי' ב-ד) ולא התירו רק במטבע דרגיל בה, אמנם בזמנינו דכבר דשו בה הכל יום הוי הכל כמטבע, וע"כ אנו רואין דהרבה צדיקים וגאונים הגם שהקפידו שלא לעשות תמונות מ"מ אם כבר נעשה הסתכלו בה.

וביותר התריע נגד זה ביערות דבש (ח"א דרוש ב) בדברים חוצבים להבות אש (הובא בפת"ש יו"ד קמ"א ז), ויש מי שרצה לחלק דאם כבר יש ממנו תמונה א' אין מזיק אם יש יותר תמונות ואין לסברא זו בית יד ולא בית אב, ובברכי יוסף סי' קמ"א כ' הירא דבר ה' י"ל לחוש אפי' על צורה בעלמא, ובערוגה"ב על סוגיא דאיסור חע"א (שער עבודה שבלב מאמר ג) האריך לבאר האיסור בזה, וכ"פ בלבושי מרדכי (חיו"ד מה"ק פ"ו, ובמפתחות צט), ובתולדות שמואל על מצות (ח"ג מצוה לט סי' ד) בירר לאיסור.

ועי' בן איש חי (שנה ב פירש"י מסעי ט) שמתיר בלי ידיים ורגלים, ועי' משיב דבר (יו"ד יא) ובעמק שאלה (נז) הקילו בזה"ל דל"ש כ"כ חשדא דע"ז (והיינו על השהייה בבית לא על העשייה וצ"ע), וכמ"ש בחכמ"א (כלל פה דין ד), ועי' זקן אהרן (ח"ב מז), ובלב חיים (ח"ס קעא) מיקל ג"כ בפרצוף אדם בלא הגוף.

ועי' לבושי מרדכי (קמא יו"ד פו), נימוקי או"ח רמג, ומשנה הלכות (ז-קיד) אוסר לצלם שלא ברשות, דלא כמ"ש בצל החכמה (ד-פה), וכן היה שיטת

עוד בענין הנ"ל

כבוד המערכת הנכבדה דהמאסף המפואר "היכל הבעש"ט הע"י

ע"ד מאמרו של הרה"ג הרה"ח ר' גדלי' אבערלאנדער שי' בגליון כסלו (יג) בענין תמונות צדיקים שהביא מקורות בטוטו"ד להני חסידים ואנשי מעשה שנהגו היתר בדבר, יש להוסיף:

(א) ממש"כ במבוא לס' זכרון יהודא (סיפורי והנהגות צדיקים מפ"ק הרה"ק ר' יהודא הורוויץ זי"ע מדזיקוב שנרשמו ע"י כ"ק האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א), שאחד ביקש להראות לו (למהר"י מדזיקוב) תמונה של זקינו הסב"ק (בעל אהבת ישראל) מוויזניץ, וקם רבינו בהתרגשות ממקומו, וניגש לארון הספרים ופתח הספר חובת הלבבות בשער הפרישות פרק רביעי חסיד צהלתו בפניו ואבלו בלבו ואמר זהו תמונתו של הסב"ק, אך מאידך גיסא היה אומר אם היו מראים לו תמונתו של הסב"ק איך שנכנס לעשות קידוש בליל שב"ק וכולו שלהבת אש, היה מתבונן בתמונה זו.

(ב) כ"ק מרן אדמו"ר מצאנז שליט"א, כשמשוחחים מענין זה, דרכו להזכיר דברי אביו הק' זי"ע להקפיד בזה על תחילת הענין אבל אי יש כבר תמונה אחת תו אין להקפיד ע"ז עוד.

(ג) בגוף הענין, מה שתמך יחידותיו במאמרו על דברי החסד לאברהם בגודל מעלת הציור בקדושה שמועיל בהשגה וכיו"ב - הנה שם מיירי בציור במחשבה שזה וודאי ענין גדול וכמוש"כ גם מהחיד"א אבל ציור בגשמיות לא נזכר בדבריו, ואולי בזה דעתו כהיערות דבש. וכן מצאתי גם בתולדות קול אריה עמ' קט"ז בהערה שמאריך בזה, וכתב ג"כ דדברי החיד"א והחסל"א אציור במחשבה קאי, וכ' שם כדמות ראי' מהא דאמר רבי האי דמחדדנא מתבראי דחזיתא לר"מ מאתוריה ואילו חזית' מקמי' הוי מחדדנא טפי ואם איתא דהסתכלות בדמות וצורה מביא השגה הרי בנקל היה רבי יכול לראות את פניו שיעלה ע"י ציירן וצלמן דמות תבניתו, א"ו דזה אינו מביא השגה כלל ולא ע"ז כוונת חז"ל עכ"ד התולדות קו"א. - וכמובן דיש שפיר ראיות נכונות ומעשה רב דכו"כ צדיקים, ובאתי רק להעיר על הראי' מהחיד"א והחסל"א.

(ד) עוד אציין עובדא מהקדמת ה'ספר זקניך ויאמרו לך' (י"ל ע"י הרה"ח ראו"ב איינפלד נ"י - ב"ב תש"ס) בשם הרה"ג ר' יוסף דב שטיין שליט"א

דבוראי לא עלתה על דעתה של מרשעת זו לחקוק צורתו של יעקב למעלה ממטתה רק היה ענין רוחני של ציור במחשבה, ולכן מסיים ש"בזה נפל פיתא בבירא" -

אינני יודע מאיפה לקח שמיירי ציור במחשבה, הלא דברי רב ייבי ברור מללו: ש"ראה בגליון שהיה תולה על המטה דמות דיוקנו של אביו", כלומר שהתיה תמונה תלויה למעלה ממטתו. ועל שאלתו "דבוראי לא עלתה על דעתה של מרשעת זו לחקוק צורתו של יעקב למעלה ממטתה", אין זו קושייה, שאכן לא היא תלתה את התמונה על מטתו, רק יוסף הצדיק כשירד למצרים ופחד כל הזמן שלא יפול לבאר שחת טומאת מצרים, תלה צורת אביו על מטתו בכדי שתזכיר לו כל הזמן כי הוא בן יעקב אבינו, וכפי שאנו רואים שעצה זו היה לו בעזרו בשעת מבחן.

ג. כאן המקום גם להבהיר שמה שכתבנו במאמרינו שהמערודים לעשות תמונות "מקורם בספר 'חסד לאברהם' שהשפעה גדולה נודעת לו בחסידות" [כפי שהעיר גם הכותב הבא], אין הכוונה שהחסד לאברהם דיבר מענין תמונות. רק הכוונה שמכיון שהחסד לאברהם מדבר כל כך חזק מענין לצייר בשכלו צורות רבו, יתכן שמזה נשתלשל הענין לתלות צורות רבו בכותל בכדי שיהיה יותר קל לצייר צורת רבו.

ד. ומה שכתב שהסיפא שהביא ב'צילא דמהימנותא', שהרה"ק מהר"א מבעלז אמר "שרוצה להיות בגיהנם עם כלל ישראל ולא בג"ע לבדו זה ברור שאינו אמת, והוא הוספה ממאן דהוא (והלא הרה"ק היו לו חומרות לאלפים מה שלא נהגו בהן כלל ישראל)", אינני יודע האין הוא מכחיש מסברא בעלמא שמועה שסיפר וכתב הרה"ח ר' חיים שלמה פרידמאן ז"ל והרה"ח ר' ישראל קלאפהאלץ ז"ל מחשובי חסידי בעלז ונאמני ביתם של אדמו"רי בעלז. ובכלל טעה בהעתקת הסיפור שהבאתי, שאין הסיפור על הרה"ק מהר"א מבעלז אלא על אביו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלז זי"ע.

ה. בכל אופן, אם המציאות כדברי ידידי הכותב שהמחמירים "נתונים ללעג ולקלס" והוא בא "לחזק ידם שלא ירפו ולא יתביישו ולא יזניחו ממנהג טוב שנהגו", יפה עשה בעמיו ואשרי חלקו ואלו ואלו דברי אלקים חיים, ונהרא ונהרא ופשטיה.

גדלי' אבערלאנדער

עוד בענין הנ"ל

ראיתי להעיר על מאמרו החשוב של הרב גדליה אבערלאנדער שיחי' (בגליון י"ג) בענין תמונות מקדושי עליון שאצל רוב שלומי אמוני ישראל מבטאים איך שהוא איזה מורא רבך פנימית עם הנ"ל, ממה שראיתי (כוננת מאז, ברוקלין תשנ"ט) שאדמו"ר מבאכוב זצ"ל סיפר שאביו הקדושת ציון זצ"ל, היתה אצלו מנורה שירש הרה"ק ר' מאיר'ל מפרימישלאן זי"ע מאת הרה"ק ר' יוסף מיאמפלא זי"ע, והרה"ק מפרימישלאן צוה לצורף שיצייר בהמנורה מעשה העקדה, ויצייר אברהם אבינו וסבינו בידו ויצחק אבינו מונח כפות על המזבח. שאל אותו באיזה מלבוש יציירם, השיב הרה"ק בשטריימל וסטראוקס. שאלוהו וכי האבות הלכו בלבושים כאלו, השיב הרה"ק, עכשיו הם מלובשים כזה, רואים מעשה רב שלא הקפידו אף בתמונות חקוקות.

שמואל טייכמן

בענין הנ"ל, בביאור דברי רב ייבי בפרשת ויגש

הנני להעיר על גליון של חודש כסלו העעל"ט שהי' מלא וגדוש בחומר מכמה גוונים, דרוש, חסידות, קבלה ותולדות החסידות:

(א) במה שהעיר (שם בעמ' ע') מדברי ספה"ק רב ייבי, בשם היפה תואר דראה בגליון שהי' תולה על המטה דמות דיוקנו של אביו, וכותב ע"ז ונראה שאכן דמותו היתה מצויירת על גליון והרי אנו רואים מזה כמה כוחה תמונת הצדיק. הנה ביפה תואר כותב, בסוטה גרסינן באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון א"ל יוסף יוסף עתידים בניך וכו' וקרוב לשמוע מ"ש בעל מ"ע שהשקיף עליו אור השכל שהוא דיוקנו של אביו וראה שאם יעשה כן ימחה מתוך אחריו. ולי נראה כי בחלון בית משכיות עיונו וחכמתו הציץ ביחוסו והיות השכינה שורה בבית אביו וכו' ושמעתי אומרים שנסתכל יוסף במראה וראה צורתו ונזכר לצורת אביו שאיקונן שלו דומה לו כמו שאמרו ז"ל גבי בן זקונים הוא לו ואז נתן אל לבו כבוד בית אביו והכל הולך אל מקום אחד עכ"ל היפ"ת, וחזר וכפלו בלשונו ביפה מראה (ירושלמי הוריות פ"ב), וא"כ לא מיירי כלום מצורה ותמונה על הכותל.

ומעתה נבא לדברי רב ייבי, שכותב להקשות על מש"כ רש"י והנה עיניכם רואות בכבודי ושאני מהול ועוד שמדבר בלה"ק, דאינו ראי' כלל דאולי נולד מהול וגם כמה בריות בעולם שמדברים בלשון הקודש, ועל מה שפי' וירא יוסף את אחיו והם לא הכירוהו כותב שקשה קושי' גדולה האיך לא הכירו האחים את יוסף הא רש"י כתב כי בן זקונים הוא

מבני ברק, וכה סיפר, שזקינו החסיד הישיש ר' כתריאל שטיין זצ"ל לא הסכים אף פעם להצטלם כמנהג חסידים עתיקים, וקרוב משפחתו הגיע ארצה אחרי המלחמה באירופה ויצא ל"ע לתרבות רעה, ור' כתריאל הנ"ל מפעם לפעם ניסה להחזירו לכור מחצבתו ואיש לא שת לבו אמנם ר' כתריאל לא אמר נואש, וכל פעם בבוא ר' כתריאל אליו כדי לעוררו ולהחזירו לכור מחצבתו היה מזכיר לו את אביו שהיה בר אוריין וחסיד גדול, יום אחד בדברו אליו ובהזכירו שוב את אביו, פנה בן משפחתו ואמר באם הייתי רואה תמונתו של אבי אולי זה היה משפיע עלי. הלך ר' כתריאל לביתו ופשפש בחפציו ומצא תמונתו של אביו של בן משפחתו החילוני, שם התמונה בכיסו והלך שוב אל בן משפחתו ושאלו, מה תתן לי באם אראה לך תמונתו של אביך, ענה, מה שתבקש ממני אעשה, שאלו, אפילו לחזור בתשובה ולהניח תפילין ולשמור שבת, והלה ענה הן. ולאחר שהבטיחו הוציא ר' כתריאל מחיקו תמונת אביו והראה לו, ובראותו תמונת אביו פרץ בבכיה גוראה עד כדי עילפון וקיבל עליו עול המצוות ונהיה לבעל תשובה אמיתי, ובניו ונכדיו זרע ברך ה' חסידים ואנשי מעשה. אחר הדברים האלה פנה ר' כתריאל אל נכדו המספר וסיפר לו גופא דעובדא ואמר לו באם תמונה של אבא או סבא יכול להחזיר בתשובה אנא ממך קח אותי להצטלם שיהיה ממני תמונה וכן עשה, עכ"ד בקיצור קצת.

חיים שלום מרמורשטיין

קרית צאנז - נתני'

עוד בענין הנ"ל

לכבוד מערכת היכל הבעש"ט

שלום וברכה

נהניתי מאוד מהמאמר "תמונות ודיוקני הצדיקים וכו'" שבקובץ האחרון כסלו תשס"ו. ורציתי להעיר שבחדר התפילה של כ"ק אדמו"ר הק' רבי נחום מרדכי מטשורטקוב זצוקל"ה - וידוע שחדר התפילה אצל כ"ק רבותינו הק' בני הס"ק מרוזין זיעועכ"א היה נחשב בעיני החסידים כבית קדשי הקדשים - היה תמונתו של רבינו הק' והנורא בעל התניא זצוקל"ה תלויה על הקיר.

(ניתן לראות את התמונה מתדר הנ"ל בספר 'מדברונא דאומתיה' שיצא לאור ע"י הרה"ח ר' ארי' בקנרוט נ"ו).

מתת' מ. פאללאק
מעלבארן אוסטראליא

יתכן לומר שאביו - של רבי נחום מטשערנאביל- רבי צבי נפטר בחיי אביו, כי א"כ הי' רבי נחום מטשערנאביל גדול מדודו רבי נחום שוסטאק, ואיך אפשר שגידלו בביתו.

והנה מקור הדברים שרבי נחום שוסטאק גידלו בביתו הבאתי שם בשם המגיד מטריסק והובא בסיפורים שבסוף ספר הגדה של פסח ארבעה אופני הקודש (להרה"צ רבי ניסן יהודה ליב טווערסקי, דפוס יאזארזנא תרח"ץ) עמוד נ"ב, ומשם במאורי אור עמוד רנ"א.

אמנם כבר הערתי בגליון ט' עמוד קלז הערה 38, דהגירסא הנ"ל תמוהה בכמה דברים עיי"ש, ולפי הערת המעיר נוספה בזה עוד תמיהה.

יש להוסיף עוד להקשות על גירסא הנ"ל, כי שם בהערה 41 הבאתי, שהרה"ק רבי נחום מטשערנאביל נולד בשנת ת"צ כמבואר בספר כרם ישראל פרק כ"ב עמוד מ"ג, וראה שבחי הבעש"ט עמוד טז אות ג' שרבי אדם בעל שם נפטר בערך בשנת תע"ב (צ"ב המקור לזה) וא"כ לא יתכן לומר שרבי צבי נפטר לפני פטירת אביו, אם בנו רבי נחום נולד בשנת ת"ץ.

ויותר יש לתמוה, כי אם נאמר שרבי צבי נפטר בחיי אביו ונמצא שרבי נחום נולד בחיי זקינו רבי נחום הנקרא רבי אדם בעל שם איך יתכן שהי' נקרא על שם זקינו בחיים חיותו.

עכ"פ, לפי כל הנ"ל תזרה התמיהה, איך אפשר ליישב מש"כ בשבחי הבעש"ט שרבי אדם בעל שם מסר הכתבים "לבנו יחידו" בעת אשר לפי קבלת אדמורי"י טשערנאביל הי' לו בן נוסף בשם רבי צבי שהי' אביו של הרה"ק רבי נחום מטשערנאביל, וצ"ב. שלמה אבי"ש

בירור דעת ה'צעטיל קמן' בענין אמירת בריך שמיא בעל פה

לכבוד הקובץ הבהיר והנפלא "היכל הבעש"ט" בגליון י"ג (עמוד קע"ז) הערתי בזה הלשון: בצעטיל קטן להרה"ק בעל הנועם אלימלך זי"ע ועכ"י, (אות י"ז) כתב וז"ל: בכל עת שהוא פנוי מהתורה ומהתפילה ילמוד את עצמו בעל פה דברים הצריכים לו כגון תיקון רחל ותיקון לאה ותפילת השב וברכת לבנה וברך שמיא. עכ"ל.

והנה מה שכתב שילמד לעצמו בריך שמיא, צ"ב, דהרי אסור לאומרו יחיד, וכמ"ש בשו"ע או"ח סימן ק"א סעיף ד', וז"ל: וי"א דאף יחיד כששואל צרכיו

שהי' זיו איקונין דומה לו וא"כ בודאי כשהי' לו חתימת זקן דומה טפי לעקב ועוד הא איתא ביפה תואר ויבא יוסף לעשות מלאכתו הי' רוצה לעשות עמה אך ראה בגליון שהי' תולה על המטה דמות דיוקנו של אביו ופי' דהיינו דמות דיוקנו ראה ודומה לשל אביו וזה לא הי' אלא מעט קודם וא"כ האיך לא הכירוהו האחים בדמות דיוקנו שדומה לאביהם, ועי' שם מה שמתרץ ביאור נפלא.

עכ"פ הפי' בדברי רב ייבי הוא שראה בגליון דמות דיוקנו של אביו היינו שראה דמות עצמו ועי"ז נזכר בדמות יעקב, ואולי צ"ל בחלון, והוא מראה (שלא הי' חלון שקוף) שפי' היפה תואר שהוא החלון שנזכר בגמ' דדא ודא אחת הוא, ואת"ל שגליון היינו תמונה, הי' תמונת יוסף שהי' דומה לשל אביו אבל תמונת יעקב בודאי לא, דהא מפרש קושייתו דהיינו דמות דיוקנו ראה ודומה לשל אביו, דזה נקודת דבריו שהי' דומה לאביו ואחיו היו יכולים להכירו ודו"ק. יונתן בנימין בוכינגער

זהותו של רבי אדם בעל שם

כבוד מערכת היכל הבעש"ט

במאמר של הרב שלמה אבי"ש בגליון י"ג אודות "רבותיו וכתביו של הבעש"ט", מובא בנוגע לרבי אדם בע"ש לפי גירסת טשערנאביל, ששמו היה רבי נחום גאון והיו לו ג' בנים.

ובהערה מס' 16 כותב שיתכן שהבן השני רבי צבי נפטר בחיי אביו, ולפי מה שכתב בהערה 22 שרבי נחום שוסטאק שנולד לאחר פטירת אביו הוא גידל את הרה"ק ר' נחום מטשערנאביל בן אחיו שהתייתם מאביו, ואם רבי צבי נפטר בחיי אביו א"כ ר' נחום מטשערנאביל נולד בחיי זקינו ר' נחום גאון, והיה יותר מבוגר מדודו ר' נחום שנולד אחר פטירת אביו, א"כ כיצד "גידלו"?

ואם יאמר שר' צבי נפטר ממש לפני אביו ג"כ היו כמעט באותו הגיל, א"כ המסורה הנ"ל שהיו לו ג' בנים לא מתאים למה שמובא בשבחי הבעש"ט שהיה לו בן יחיד.

יצחק שפרייא
קרית אתא

תגובת הכותב:

יפה העיר, דלפי המבואר בהערה 22 שרבי נחום שוסטאק בנו השלישי של רבי נחום גאון (המכונה רבי אדם בעל שם) נולד אחרי פטירת אביו, גידל את בן אחיו הרה"ק רבי נחום מטשערנאביל, לא

והנה את תמיהתו של הנ"ל תמה ג"כ גינו של בעל "מי השילוח" הגה"ק ר' מרדכי יוסף ליינער זצ"ל בספרו "תפארת יוסף" פרשת במדבר, ומכיון שאין הספר מצוי כ"כ, אעתיק לשונו: "איתא במי השילוח פ' זאת שעל האומות משגיח השי"ת בהשגחה כללית ועל ישראל וכו'. ולהבין זאת איך שיך לומר שעליהם אינו משגיח השי"ת אלא בהשגחה כללית, והלא השי"ת מביט על כל הברואה בעינא פקיא, והשי"ת מביט על הדומם ג"כ (וכשיטת הבעש"ט - הערת הכותב). רק ביאור הענין, דהנה אנו רואים שכל מה שנתוספו ונתרבו פרטי נפשות מישראל נתוסף ונתרבה כבוד שמים ג"כ, דהנה אי' בש"ס (ברכות נח) שאין פרצופיהם של האדם דומין זל"ז ואין דעתן דומה זל"ז, והיינו שכל פרט נפש מישראל יש לו מדה מיוחדת שהוא מדגל בה והוא עובד בזאת המדה להשי"ת, מ"מ אנו רואים שישראל אין לו שום עיקשות במדתו ורק עבור נקודה אחת מכבוד שמים יכול להתאחד עם זולתו, ואף שחבירו הוא הפך ממש ממדתו, רק אם יראה שמהתאחדות זו יכול להצמיח כבוד שמים יכול להתהפך את עצמו מהפך להפך.

נמצא שכל מה שנתוסף אצל ישראל פרטים נתוסף ונתרבה כבוד שמים, וזש"ה "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה" מחמת שישראל יכול תמיד לבטל דעתו ותפיסתו ממילא אין לו שום התיישנות במדתו, ורק יש לו תמיד חדשות, וזה נקרא הולדה שישראל יש לו תמיד הולדה חדשה וכו' שאני אצל אוה"ע שכאו"א משוקע בתאוותו, שכאו"א יש לו עיקשות שהוא משוקע בה, וזה שעליהם נאמר "ה' יספור בכתוב עמים" שעליהם משגיח בהשגחה כללית וכו' ובאמת עולה מהם ג"כ כבוד שמים, כי השי"ת יש לו מכוון מבריאיתם, אבל אצל ישראל רואים שכל נפש מישראל יש לו פרט אחד אשר צריך לעבוד בזה הפרט, ורואה אשר הפרט שחבירו צריך להשלים אין ביכולתו בשום אופן להשלימו, וזה נקרא השגחה פרטית שאנו רואים שמכל פרט יש כבוד שמים מיוחד" עכ"ל של הספר הנ"ל. וע"ש בפרשת במדבר עוד הרחבה בענינים אלו.

והנה לבאר את דבריהם הקדושים אינו ראוי לדידי, וכ"א יעיין וימצא כשיעורא דיליה, אמנם באופן כללי מבואר, שאין כוונת ה"מי השילוח" לדון כאן על השגחה כפשוטו, דהיינו מה קורה ומתרחש עם פרט זה או פרט אחר, אלא השגחה פירושו האם יש להשי"ת מטרה מיוחדת בקיום של פרט זה או פרט אחר, או שהמטרה בקיומו היא רק משום שהוא נכלל בבריאיה כולה אשר עולה ממנה כבוד שמים,

יכול לשאול בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמי. וכתב שם במשנה ברורה ס"ק י"ט וז"ל: ובציבור מותר אף לשון ארמי, ובוזה אתי שפיר מה דאומרים יקום פורקן וברוך שמיא בציבור וכדומה, ולפי"ז אם מתפלל בביתו אין יכול לומר שם יקום פורקן, וכן מוכח באור זרוע הגדול בהלכות שבת סימן נ', עכ"ל. ע"כ הערתי שם, ויעויין שם תירוץ חשוב מהמערכת, עיי"ש.

וכעת נראה לי להוסיף לתרץ בעז"ה, ע"פ מש"כ בשו"ת 'שבט הקהתי' (להג"ר שמאי קהת הכהן גראס) ח"ב סימן ר"י, שדוקא כשמתפלל ומבקש מהשי"ת אז היחיד אל יבקש בלשון ארמי, אבל כשמנגן פזמונים בלשון ארמי כגון מרן די בשמיא וכדו', כדי לעורר א"ע לאהבת ויראת השי"ת ודאי אין שום חשש, ע"ש.

והנ"נ הרי לא מבקש להשי"ת, אלא רק רוצה להתלמד, ולכך שרי. ודו"ק.

ובאמת במקור חיים להחז"י בסימן ק"א, כתב: דתפילה הקבועה לציבור כתפילת ציבור דיינין ליה ומותר אף שהוא לשון ארמי כגון יקום פורקן ומחי ומסי, ומרן די בשמיא, היחיד אומר אותן, ובספר השל"ה אוסר, ע"כ. עכ"פ להמקור חיים לא קשה מידי קושייתנו, ולהשל"ה נצטרך לתרץ כמו שתרצנו לעיל בס"ד.

גמליאל הכהן רבינוביץ, בני ברק
מח"ס גם אני אודך

בירור בדעת ה'מי השילוח'

לכבוד מערכת "היכל הבעש"ט" ה' עליהם יחיו בנוגע לתמיהתו של הרב אביגדור פלדמאן שיחי' בגליון יא, על דברי הסה"ק 'מי השילוח' פ' במדבר עה"פ "ה' יספור בכתוב עמים ולציון יאמר איש ואיש יולד בה", שעל אוה"ע הקב"ה אינו משגיח על כל נפש ונפש בפרט, רק על כולם בכלל לקיום המין, משא"כ על בני"ה הקב"ה משגיח על כאו"א בפרט.

ותמה הנ"ל, דהרי לכו"ע הקב"ה משגיח השגחה פרטית על מין האדם, ורק על בעלי חיים נחלקו הראשונים (וכידוע שיטת הבעש"ט הק' בזה שעל כל דבר ודבר מהעולם הקב"ה משגיח בפרטיות).

ובגליון תשרי ה'תשס"ו הביא ה' ישראל גרובייס שיחי' כמה מראי מקומות לבאר הענין, ומכיון שמצאתי עוד ב' מקומות שיכולים לשפוך אור על הענין, אמרתי לכותבם לברר מקחו של צדיק.

וכל ענינו בהם והשגחתו עליהם היא רק מצד התועלת הכללית שיש לו מהם, וכמו"כ הוא כביכול ביחס של השי"ת לישראל ולאווה"ע, וכמש"נ, ודו"ק.

איתמר לנדמן
ירושלים עיה"ק

אין המתים יודעים מאומה

לכבוד מערכת "היכל הבעש"ט"

בגליון יג (כסלו תשס"ו) של "היכל הבעש"ט" (עמוד קפח ואילך) מביא הרב נחום שי' גרינוואלד כמה מקורות שקו"ט אם המתים יודעים מהנעשה בעולם התחתון.

ויש להוסיף ממ"ש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מליובאוויטש במאמר לפרשת פרה דשנת תרפ"א (נדפס בספר המאמרים תרפ"א עמוד רב), וז"ל: "כתי' ידע תדע כי גר יהי' זרעך וכו' ידע שאני נותנם בגלות ותדע שאני גואלם" (ראה ב"ר פמ"ד, יח.), ומוסיף שם בשולי הגליון: "מכאן מקום לידע שהצדיקים יודעים בכ"ע מהנעשה בעולם כו', וא"כ קשה האמור במד"ר וילקוט מה שאלהו הודיע למרע"ה ומרע"ה להאבות כו', הנה לבד זה שזה סדר והדרגה, הנה י"ל שזהו אופן הידיעה שצריכים להודיע, ובוזה יש לבאר הטעם מה שאמר לי כ"ק אאמו"ר הרה"ק [=מהורש"ב] זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשנת תרנ"ח וס"ט וכו'".

ויה"ר שנוכח בקרוב ממש למ"ש "כלע המות לנצח" – בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

אהרן לייב (ברש"ב) ראסקין

ועל זה אמר, שבכלל ישראל יש השגחה ומטרה בכל פרט ופרט, ובאומות ההשגחה והמטרה היא רק באופן כללי.

וע"ע בספר 'בית יעקב' (לבנו של ה'מי השילוח' הגה"ק ר' יעקב מאיזביצא זצ"ל) פ' שקלים, וז"ל: "הנה השי"ת בחר בכלל ישראל מכלל העמים ובפרטי נפשות ישראל יש בכ"א מדה אחת ממדותיו של הקב"ה והנה כל ישראל ביחד כצורת אדם לעבודת השי"ת והם ביחד מרכבה לשכינה, והנה כמו שיצטרך לאדם בית וכלים והנה כלזו נצרכים לכל נפש, אך האדם בשעה שעוסק באכילה זה אצלו העיקר, אף שגם אז יצרך לו בית כי לא יאכל בחוץ, מ"מ אז האכילה אצלו עיקר וכו' וכן הוא כביכול אצל השי"ת כי בעת שמשתמש במדה אחת, אז הנאחז בזאת המדה הוא הגדול וכו' אבל כשיעמוד כ"א לבדו יאמת כי במדתו הוא הגדול כי אור השי"ת מופיע עליו וכו' עכ"ל, וע"ש.

ובדבריו הקדושים נחוסף ביאור, שכמו שכלל ישראל המה כביכול כמו בית וכלים ומאכל של השי"ת, אשר בכל אחד ישנו ענין מיוחד ומדה אחת השייכת רק לו, כמו"כ להיפך אומות העולם אפשר להמשילם לכל מיני דברים אשר יש בהם צורך כללי אך לא בפרטות (כמו נוף הגשקף מהחלון שאין ענין בכל נקודה ונקודה בו, או כגון קרקע עולם שאין ענין בכל גרגיר וגרגיר, רק בכללות ענין הנוף והקרקע וכל כה"ג) והחילוק הוא שבבית וכלים ומאכל יש לאדם צורך בכל אחד מהם מצד השימוש המיוחד שבו, והוא רוצה ומקיים ומשגיח על כ"א בפרטות, אבל בדברים כלליים וכדו' אמנם יש לאדם צורך בהם אבל רק מצד כללות ענינם ולא מכ"א בפרטות